

Наташа П. Јевђевић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

КОНСТИТУИСАЊЕ ИДЕНТИТЕТА У РОМАНУ ПОЛА ЖИВОТА В. С. НАЈПОЛА

Рад се бави преиспитивањем појма идентитета из угла постколонијалних студија које инсистирају на друштвено-историјској условљености идентитета. Идентитет се конституише кроз осећај припадности друштвеној групи коју одликују етничке, културне и историјске специфичности, али и кроз различитост од Другог, односно Не-Ја. У роману се проучава путовање Вилија Сомерсета Чандрана из родне Индије ка Енглеској, Африци и Берлину које, доводећи га у сусрет/сукоб са другим културама, доводи до кризе идентитета, али и до враћања коренима, традицији и наслеђу Индије. Повратак коренима се, према Најполовом схватању, не сме тумачити као неуспех, већ се треба славити као дата могућност избора јер је путовање, упознавање нових култура, сукобљавање са Другим пут ка конституисању нашег идентитета који није фиксирана категорија зависна искључиво од места, већ је увек флуидног карактера.

Кључне речи: Најпол, Вили Сомерсет Чандран, постколонијализам, идентитет, Други, хибридниост, мимикрија

Постколонијална књижевност се дефинише, према Ашкрофту (Ašcroft 1989: 2), као форма писања на коју је утицао империјализам од тренутка колонизације до данашњих дана. У индијској литератури је овај мотив уткан у све књижевне жанрове настале током и након британске колонизације јер је књижевност играла главну улогу у потврђивању империјалистичких планова према колонизованом индијском народу. Дуг период је служила као поље у којем су се рефлектовали главни проблеми повезани са колонизацијом (Said 1994: 26), а према Н. Дирксу, то је био културни пројекат контроле који је изместио традиционалне културе и оставио дубок ожиљак на психу колонизованих народа који имитирају њихове господаре при чему се господари сматрају спасиоцима нације (Dirks 1997: 125).

В. С. Најпол², који се сматра једним од најбољих писаца постколонијалне књижевности³, бави се у својим романима проблемом иденти-

1 natasajevdjvic01@gmail.com

2 В. С. Најпол је жртва двоструке дијаспоре јер је његова породица прешла из Индије у Тринидад, а он је касније студирао у Енглеској. Осећај неприпадања је одувек био присутан и често је изјављивао да се осећа као посетилац где год да оде.

3 Појмови *постколонијална теорија*, *постколонијална кришика* и *постколонијализам* се често јављају у синонимном облику, али међу њима постоје значајне дистинкције

тета колонизованих људи који су процесом колонизације измештени из свог културног миљеа и који покушавају да се оријентишу у глобализованом друштву. У његова дела су уткана биографска искуства одласка из колонијалног Тринидада у космополитско друштво Енглеске. Према Најполу, његова фикција је борба да се покаже истина. То је истина искорењених светова који су остали изгубљени између њихове прошлости и будућности и није истина коју конструише империјализам. Колонизован народ је измештен, без дома, отуђен од места и свог бића. Најпол сматра да је колонизовано друштво производ колонизатора и да су култура и знање тог друштва дошли споља, па ће, према томе, свака индивидуа покушати да се изједначи са колонизатором и постаће имитатор сопственог живота, оно што је он у делу *Мимичари* из 1967. године назвао „mimic man”⁴. (Пост)Колонијална ситуација производи мимичаре, хибридне и отуђене јединке које покушавају да превазиђу комплекс инфериорности. Због специфичности⁵ угла проматрања овог проблема Саид је критиковао горак сарказам у Најполовом писању, изједначавајући га са империјалистичком идеологијом у правцу дефинисања примитивизма западних друштва (Saïd 2000: 98), иако је циљ Најполовог писања била, као што напомиње у *Ениџми доласка* (2004), реконструкција прошлости и враћање народа коренима јер је то једина могућност да се тај народ ухвати у коштац са оним што га је формирало.

Осећање неприпадања, дислокације, искорењености и одсуства дома карактеристични су за услове живота колонијалних народа чији писци писањем покушавају да се оријентишу у свету. Према А. Гуру, егзил и искорењеност су услови постојања модерних писаца широм света. Један од могућих одговора на такво стање јесте потрага за идентитетом, домом, кроз самооткривање и самореализацију (Gur 1981: 14) Најполов западноиндијски глас са маргине се може чути само кроз писање, баш као Вилијев, који као да рефлектује Најпову сенку у роману *Пола животиша*. Вили, на путовању на ком открива свој идентитет, пролази кроз више фаза, слично као и Најпол у животу и писању. Почевши од негирања прошлости (Индија), усвајања живота у Енглеској (мимикрија), путовања ради заборављања себе као Индијца и афирмације себе као Лондонца у Африци, па све до откривања свог културног наслеђа после 18 година боравка у Африци и враћања у Берлин, Вили увиђа промене свог идентитета. Зато ће при истраживању конституисања субјекта и Другог, комплексности колонијалних дилема, осећаја искорењености

које се у овом раду неће разматрати па ће се под појмом постколонијална књижевност сматрати целокупан теоретски корпус о датој теми.

- 4 Термин *мимичар* је Најпол употребио да значи особу која је искорењена из свог рођењем условљеног света и која губи своја првобитна обележја ради поистовећивања са културом и идентитетом колонизатора.
- 5 Специфичност овог угла посматрања се састоји у томе да је Најпол осликавао своје ликове као хибридне јединке које никада не могу постати као колонизатор. Био је фасциниран западњачким друштвом и индустријом и отворено је заступао став да индијско друштво нема свој утемељен идентитет, већ да је то скуп појединача који теже да постану Други.

у егзилу бити од помоћи теорије Е. Саида о егзилу, Х. Бабе о хибридно-сти, мимикрији и трећем простору, С. Хола о флуидним идентитетима, Ц. Клифорда о теорији путовања ради самооткривања, Лаканов концепт Другости и концепт места Д. Маси.

В. С. Најпол пише из перспективе некога ко је био у потрази за сопственим идентитетом јер се ни у једној земљи није осећао као у свом дому. Дислоциран између Тринадада у коме је рођен, корена који досежу до Индије и Енглеске у којој је стекао високо образовање и чији је језик присвојио као матерњи, на коме је мислио и стварао, сматрао је да је идентитет категорија која је подложна сталним променама, која је флуидна и која се стално конструише, реконструише и деконструише. Овим се приближава схватању Франца Фанона који каже следеће „није моја дужност да будем ово или оно [...] Ја нисам заробљеник историје јер у свету кроз који путујем, ја непрестано стварам самог себе” (Fanon 2008: 229). Најпол је против било каквог одређења које би га свело на једну димензију⁶. У интервјуу са Бернардом Левином (1987), Најпол је метафорично објаснио његов концепт мултикултуралног идентитета. „Не мислим да је било ко од нас може да тврди да смо дошли из једног затвореног света. Ми смо мале, бомбардоване честице, зар не? Много ствари утиче на то шта смо и ми сигурно можемо живети са свим тим стварима које нас чине” (Levin 1997: 98). На основу овога можемо закључити да Најпол, као и Вили, сматра да он, као номад, може живети свуда, иако се можда не осећа „као код куће”. Путовање и откривање нових култура доводе до рушења сопствених стереотипних представа и сопствених комплекса и до развијања осећаја припадности светском друштву и могућности живљења у глобализованом друштву. Флуидни и хибридни карактер идентитета отвара могућност за стварање мултипликованог концепта субјективности.

Постколонијални дискурс идентитетџа и месџа у роману Пола живота

„И тако је као двадесетогодишњак Вили Чандрани, студент мисионарске школе који није завршио образовање, немајући појма шта жели, осим да побегне од оног што му је познато, а ипак са врло мало знања о ономе што се налази изван њему познатог, тек маштајући о холивудским филмовима 30-их и 40-их, које је видео у мисионарској школи, отишао у Лондон” (Najpol 2004: 69).

На основу цитираног дела књиге *Пола живоџа* може се закључити да је за дефинисање идентитета потребно удаљавање од сопственог „центра”, сопствене културе, како би се упознало оно Друго⁷, стране, оно

6 О овоме сведочи чињеница да је 1975. године повукао из штампе рукопис свог романа *Герилци* јер га је издавач најавио као дело „западноиндијског романописца”.

7 Позиција нормативности је резервисана увек за „мене/нас” као мерило свих ствари, док су они „други” одступање од норме, позиција изван састава усвојених вредности, оностраног спрам исправног и конвенционалног.

НЕ-ЈА на основу којег човек себе дефинише као оно различито. Дефинисање сопственог идентитета на основу разлика доводи до стварања негативног културног идентитета који се темељи на страху и предрасудама. Усудити се на помак из такве перспективе је стварање позитивног идентитета који кроз спознају Другости упознаје и сопствену културу, али и самог себе. Колонијално доба је са собом носило поимање света као подељености на бинарне опозиције – на модерни, развијени и европски запад и на ваневропски источњачки свет у коме владају дивљаштво, од стране цивилизованих маргинализовано и неразвијено друштво. Постколонијализам доводи у везу ове две супротстављене стране. Хоми Баба је у свом делу одбацио поимање света у фиксираним бинарним опозицијама сматрајући, као и Најпол, да се постколонијална ситуација одликује хетерогеношћу и свешћу живљења у хибридном тренутку. „Вредност промена лежи у реартикулацији оних елемената који нису ни једно, ни друго, већ нешто по страни што оспорава и једно и друго” (Lešić 1999: 56), што говори у прилог томе да је неоспорно међусобно утицање једне културе на другу чиме се оспорава до тада пропагирана културна ексклузивност. Међусобни утицај једне културе на другу догађа се у Трећем, хибридном, амбивалентном простору (Baba 1994: 37) у коме се идентитет увек разграђује и надграђује, па је немогуће говорити о чистоћи културе, већ само о односу плодне напетости међу културама.

Из свега наведеног уочава се да се идентитет не може везати само за место јер је и питање постојања концепта места доведено у питање. Место као појам више не нуди стабилност, већ је и оно у прогресу. У својој збирци есеја „Имагинарне домовине” Салман Ружди сматра да су идеје и сећања битни, а не места и материјалне ствари, па идентитет постаје резултат битисања на свету, а не живота на једном конкретном месту (Ruždi 1992: 124). Маси сматра да места немају један јединствени идентитет, већ да су у постколонијалном и глобализованом свету препуњена значењима, конфликтима између онога што је било, што јесте и што ће бити (Masi 1994: 155). Стога је потребно и оправдано трагање и измештање (принудно и добровољно), ма колико оно било тешко. Према Саиду, егзил сваке врсте је неизлечиво одвајање наметнуто између људског бића и родног места, сопства и правог дома. Егзил, добровољни или принудни, је туга која никада није превладана (Said 1999: 53), док је егзил, према Адорну (Adorno 1987: 58), ствар морала. Удаљавање од дома значи могућност гледања на исти са дистанце, могућност откривања нових перспектива и обогаћивање сопственог света кроз примећивање неусклађености између различитих концепата и идеја и онога што оне производе.

Роман *Пола живота*, објављен 2001. године, приказује живот Вилија Сомерсета Чандрана који је обележен губитком дома и нације, изолацијом и отуђењем од сопствене културе. У њему се осликава Вилијев живот у три земље – Индији, Енглеској и Африци (Мозамбику), као и његова борба да пронађе себе. Вили је рођењем подељен између две касте оца и мајке, а и његово име упућује на непотпуност припадања индијском друштву што утиче на то да се он никада не осећа потпуним. Ње-

гов идентитет није стабилан, већ је подељен између различитих култура којима припадају његови родитељи, а и едукација коју је добио у школи – учење о европској историји, литератури, музици и језику – навела га је на осећај неприпадања генетски наслеђеној култури о којој никада није учио у школи, што је још један показатељ имитирања колонизатора у циљу губљења сопственог идентитета једне нације. Он пати од осећаја усамљености и незнања, осећаја да је без историје и могућности разумевања себе и својих корена, па се зато упушта у опасне друштвене и сексуалне игре тражећи валидност свог постојања. Тренутно задовољење ће наћи у Ани, девојци мешовите расе са којом ће поћи у Африку јер је то први пут да је осећао да га неко потпуно прихвата. Упознавање нових култура значи за њега пут ка самоспознаји и поштовању себе самога.

Вилијева искуства уклапају се у обрасце понашања колонизованих људи који желе да буду део колонизаторовог света. Он представља колонијалне и постколонијалне проблеме који су резултирали културним конфликтом у индивидуи, друштву и нацији – а то су колонијална анксиозност из које произилази хибридна индивидуе, изражена, у овом роману, у лику Вилија, који жели да се уклопи у енглеско друштво. Овде се намеће неопходност разматрања појмова мимикрије⁸ и хибридности преузетих из дела Х. Бабе. Хибридна, мимикрија (камуфлажа) и трећи простор ће бити услови за битисање измештених људи који су мимички амбивалентне индивидуе. У тексту *Смештање културе* Баба објашњава хибридна као илустрацију колонијалне анксиозности као културне форме, а основна намера хибридности колонијалног идентитета чини колонијални отпор амбивалентним и као резултат мења њихову снагу и идентитет.

Централни конфликт Вилијеве личности врти се око осећаја да његов прави живот није почео јер је заробљен у свету који га гуши и у коме се он не проналази. Не прихватајући помирење са судбином коју му је индијско друштво наменило јер сања о оном непознатом и страном, одлучује се на потез напуштања домовине коју је једном половином напустио по рођењу. Чак и његово име, Вили Сомерсет Чандрен, говори о подељености и непотпуном припадању свету колонизатора и колонизованог. Покушај опонашања културе колонизатора⁹ на овај начин доводи до дестабилизације Вилијевог идентитета који под теретом неусклађене породице и због могућности поистовећивања само са половином имена осећа парадоксалну природу његове мимикрије. Он не може да се поис-

8 Под појмом мимикрија Баба разматра метод којим је Британска империја контролисала и владала колонизованим народима у 19. веку тако што је довела до тога да колонизовани имитирају културу и језик колонизатора. Тиме је ослабљен културни идентитет једног народа и они постају копија неког оригинала који можда и није такав.

9 Неки од примера опонашања колонизатора описаних у овој књизи јесу изучавање енглеске књижевности у школи, усвајање енглеског као матерњег језика и заборављање хинду језика, коришћење пудера које Вили сматра неморалним, као и коришћење салвета док се обедује што Вили, опет, сматра ужасним јер то није део његове културе.

товети са западном културом јер поседовање имена не значи и припадност тој култури, а и зато што би то значило губитак културног наслеђа. Под притиском двају прогресивних сила од којих једну исувише добро познаје и не може да је прихвати, а друга му делује заводљиво, Вили доноси одлуку да се отисне у свет јер „био сам сав смушен, осећао сам да сви живимо у лажној сигурности, осећао сам се бескорисно, мрзео сам студирање и знао сам да се напољу догађају сјајне ствари” (Najpol 2004: 17).

Према Џ. Клифорду, путовања су неопходна ради спознавања себе и свог идентитета који се мења у зависности од места боравка. Он сматра да је путовање начин да се буде слободан са другима, али и са собом. Пробијањем границе између свог затвореног света и оног непознатог, постајемо грађани света¹⁰ и опиремо се свакој дефиницији која нас обликује на основу места рођења (Kliford 1992: 109). Клифорд сматра да нас путовања ослобађају, баш као што то сматра и Најпол, али мора се помнути и чињеница да је дубоко укорењена пракса стереотипизације, како са стране колонизатора, тако и са стране колонизованог све до сусрета са Другим који нам је до тада био непознат. Вили је маштао о Лондону, али када је стигао и угледао град обавијен маглom о ком је сањао, са лучким делом и радницима, схватио је да то није Лондон из његовог сна и прича које је читао.

„Знао је да је Лондон велики град. Његово поимање великог града је подразумевао бајковитост, сјај, блештавило, али када је стигао у Лондон и почео да шета улицама, осећао се превареним. Није знао шта да гледа [...], а Вили заиста о Лондону није знао много више од самог имена” (Najpol 2004: 70).

Ужаснут неподударењем слика коју је он имао и оне коју је сопственим очима видео Вили почиње да сумња у исправност одлуке да пође на тај пут. Тек касније ће, кроз путовања и сусрете са другим људима, увидети да је западни свет посве другачији од онога што је он замишљао. Према Чејмберсу, „стварност у велеграду испуњавају вишеобличје, хетеротопија и дијаспора. Град подразумева импловивни неред који понекад ослобађа, а понекад збуњује, а завршава се убацавањем у град у коме нас имагинација носи у сваком правцу” (Џејмберс 1994: 93). Херцбергер сматра да наш доживљај простора и није друго него наша властита пројекција обликована на елементима који нам стоје на располагању, односно идејама (Hercberger 2007: 17). А идеје је Вили црпео из енглеске литературе коју је сусретао у школи и из филмова које је гледао, а чији је циљ био интелектуална доминација над индијским наслеђем и културом. То је створило још већи расцеп и истовремен осећај задовољства и патње код младог Вилија који је с једне стране био опчињен Енглеском, а са

¹⁰ Сматрајући да је постојање категорије места у постколонијалној теорији проблематично, Петковић сматра да је израз „грађанин света” темпорална, а не просторна категорија. Геокултурни идентитет треба да послужи као полазна тачка у представљању себе свету и редеофинисању културе граница у којем границе, колико год физички биле, нису места раздвајања, него места састајања и мешања култура (Petković 2003: 246).

друге стране ужаснут осећајем минорности, јер је Запад недвосмислено тражио од њега да му се прилагоди. Људи са маргине који доспеју у близину усађене визије центра пате од осећаја нестварности, да су небитни, штетни, маргинални и ван историје. Дилема је да ли запад тражи од колонизованог да се из корена промени, напусти своје наслеђе, мишљење, изворно биће или колонизовани свесно напушта свој стари идентитет ради асимилације.

Како Запад додељује одређене одреднице Истоку, тако Исток ствара представе о Западу, с тим што се, према Фанону, јавља патолошка подвојеност идентитета узрокована колонијализмом и притиском колонијалне културе (Fanon 2008: 56). Дефинишући понашање црнаца у односу према белцима, Бити сматра да колонизовани народ поништава своје урођене атрибуте јер се код њих несвесно јавља тежња за идентификавањем са белим тлачитељима (Biti 2000: 391), али се овај принцип може применити на све колонизоване народе. То не мора увек да буде случај, али је неоспоран утицај доминантније стране коју ће подређена страна прихватити као образац понашања. Лила Ганди овај покушај бивших колонија да забораве колонијалну прошлост ради асимилације назива *постколонијалном амнезијом* и у њој опажа жељу за самостварањем, да се крене испочетка и да се забораве болне успомене на колонију. Позивајући се на Лакана¹¹ и Фројда сматра да се могу јавити два типа амнезије: неуротично потискивање и психотично одбацивање. Прво цензурише и замагљује прошлост, а друго води у разорни делиријум (Gandī 1998: 4). Вили Чандрани очајнички потискује своју прошлост ради асимилације у енглеско друштво о коме је толико слушао и о коме је имао своју слику, па чак и одбија да пише писмо родитељима у Индији и стреса се од осећаја ужаса када добије писмо од сестре Сајорини јер га све то подсећа на стари живот. Најпол парадоксално приказује Вилија који све просторе и људе које је срео током својих путовања употребљује са Индијом и индијским друштвом, углавном означавајући своју прошлост као негативну половину у односу на позитивно обојено ново друштво у коме се он и даље не осећа као потпун, које му је заводљиво страно и без укуса. Како би могао да постоји у њиховом лимбу, Трећем простору, морао је да буде спреман да научи да користи старе навике на нов начин.

„На колеџу је морао поново да научи све што је знао. Морао је да научи како се једе на јавном месту. Морао је да научи како да поздравља људе и да их, након првог поздрава најавном месту, не треба поново поздравља-

11 Лаканова идеја о фази огледала у развоју детета је јако важна за тумачење појмова Другости. Лакан, наимае, тврди да у развоју детета постоји фаза када је оно заокупљено властитом сликом у огледалу која му омогућава да постане свесно себе и своје позиције у свету који га окружује. Процес идентификације подразумева не само да дете покушава да повеже слику коју види у огледалу (или у другој) са самим собом, него се на неки начин трансформише том сликом, коју преузима и којој тежи. У постколонијалном дискурсу – за колонизованог ће слика коју колонизатор има о њему бити пресудна у формирању његове слике о самом себи.

ти десет до петнаест минута касније. Морао је да научи да затвара врата за собом. Морао је да научи да тражи оно што жели, а да не испадне неуљудан” (Najpol 2004: 79).

Усвајање нових знања и навика и прилагођавање животу у новом свету не води нужно ка уништењу индивидуе, сматра Најпол, већ је то важан чинилац при процесу преобликовања идентитета. Нова сазнања и нове перспективе о свету око себе требало би да воде до напретка индивидуе. Нове светове би требало проматрати критички. Не постоје јасне границе између култура, већ је то увек додир светова. Не треба тежити потпуној асимилацији јер је она немогућа, али треба бити отворен за нова сазнања која ће обогатити, на примеру Вилија Чандрани, његов идентитет, али исто тако Најпол сматра да је процес хибридизације идентитета нужан, али и болан. Вили тако конституише своју субјективност у Лондону. Садржај трећег простора јесте хибридна која омогућава западњачким народима да се исказу. Процес хибридизације увек производи нешто друго, нешто ново и препознатљиво, ново поље преговарања између значења и представе (Baba 1990: 211). Када Вили долази у Енглеску и када тежи да постане део енглеског друштва, осећа стид и незнање јер је његов начин интерпретације света, разликовање битног од небитног, био знатно другачији. Свака култура има сопствено поимање стварности, сваки појединац такође, сваки центар има своју маргину и свака маргина је нови центар, али суживот у мултикултурној заједници тражи униформизацију културе према једном моделу који је заправо идеолошки конструкт.

„Вили ништа није знао о тој најезди. Најезду је изазвала национализација Суецког канала, о чему такође Вили ништа није знао. Чуо је на часу географије и гледао је холивудски филм *Суец* [...] Почео је да чита о египатској кризи, али није разумео шта чита. Имао је мало предзнања. [...] Његово незнање као да се проширивало на све што је читао [...] Вилију се чинило као да грца у незнању, живео је у непознавању свог времена [...] због новог осећаја незнања и срамоте и све дубљег схватања да је свет за њега превелики одлучио да пише старом писцу” (Najpol 2004: 74).

Осећај изгубљености описан у наведеном цитату одговара осећају амбивалентности која се јавља при сусрету два света – истовремено привлачење и одбијање. Вилија привлаче нови свет и оно што се у њему дешава, али га истовременост непознавања истог одбија и плаши. Прихватање нових информација и упознавање нових историја и светова значи сигуран излазак из познате зоне комфора. Повезивање и умножавање информација о световима другачијим од оних које је познавао и жеља да што пре постане део тог друштва доводе до некритичког посматрања новог света. Осећај незнања и срамоте које је Вили искусио појачавају његову жељу за брисањем колонијалне прошлости и припадањем том свету о коме је сањао.

Вили Чандрани жели да искуси тај други, страни, дивни свет о коме је читао и сањао у мисионарској школи. Његова чежња за припадањем за-

падном свету је очигледна већ у детињству када у школи добија задатак да опише породицу, али инспирацију добија не из своје породице, већ из енглеских стрипова. Тако отац и мајка постају Мом и Поп који са децом одлазе на пикник и шетају плажом при заласку сунца, иако то није типичан призор у Индији. Тежња за припадањем свету колонизатора га доводи до тога да је приликом писања кратких прича, које је објављивао у Енглеској, описивао Индију у складу са сликом коју Енглези имају о Индији. Инспирацију је налазио у холивудским филмовима *Жртва* и *Висока Сијера* са Хемфри Богартом, а његов стил писања описан је као више сличан Клајсту, него неком традиционалном индијском писцу. „Индија и није нека тема. Једини који читају о Индији су људи који су тамо живели или радили, а њих не занима Индија о којој ти пишеш” (Најпол 2004: 136) – рекао му је једног дана Роџер, издавач његових кратких прича. Ово разочарање је било прејак ударац за Вилија. Упркос свим силама које је уложио, не да би био прихваћен у европском друштву, већ да би се он осећао ослобођен сопствених стега, Вили не успева да се асимилије. То је и немогуће, сматрају Баба и Најпол. Најпол не смешта Вилија у окружење високо образованих људи који представљају крем енглеског империјалистичког друштва, већ у круг њему сличних, као што је Перси, пријатељ са Јамајке који је решио да успе у Енглеској, који га уводи у део

„посебног, привременог, боемског живота имиграната касних педесетих година 20. века. [...] био је то самостални мали свет. Имигранти, с Кариба, затим из колоније белаца у Африци и потом из Азије, били су ту још увек нови и егзотични” (96).

Друштво Питера који носи само беле кошуље или Маркуса, црнца који жели бело унуче, дају му улазницу у свет коме тежи, али у коме се Вили неће пронаћи. Према Руждију (1987) постоје духовне везе између свих народа који не припадају „Западу”. Није то поједностављена слика Трећег света, већ врста продубљене свести о томе шта значи не бити у центру или на врху.

Чак и места на којима се састају омогућавају само пролазне и површне социјалне контакте. У свом делу *Неместа* француски антрополог Марк Оже преиспитује значај места за имигранте који се окупљају баш на таквим неместима – кафеима, ресторанима, хотелима, улицама, чекаоницама. Он истиче да су неместа у потпуној супротности од места која имају антрополошку одлику, неместа попут саобраћајних линија, превозних средстава, аеродрома и железничких станица, хотела, тржних центара и паркова имају чисто привремену улогу уговора (Оже 1995: 81–82). Са таквим неместима човек не може да се поистовети јер она не допуштају везивање за њих. Хоми Баба процењује да је за имигранта изузетно битно „окупљање на ивицама *стране* културе, окупљање на границама, окупљање у гетоима” (у Вилијевом случају у изнајмљеним становима) (Баба 2007: 199), што такође указује на и даље присутну маргинализацију као значајан хронотоп у мигрантском наративу. Када су избили расистички немири на Нотинг Хилу, који је био станица коју је Вили морао да прође на путу до

канцеларије и када је чуо успутну примедбу ситног радника да ће црнци постати права несрећа, осетио се угроженим и посрамљеним. Осетио се као да га људи гледају, а да новине пишу о њему (Najpol 2004: 145) и тада је схватио да ништа не иде како би се очекивало, макар свет стао. Вили је живео у уверењу да је Енглеска, земља која је деценијама тлачила његов народ и искоренила његово културно-језичко наслеђе, обећана земља у којој ће бити слободан. Али победио је ген осећаја инфериорности, који се преносио са генерације на генерацију и који је утицао на психолошко понашање људи који су тако обликовани.

Ослобођење у Африци

Као и Најпол, Вили је првобитно сматрао Лондон за добро место, али се и у њему осећао маргинализовано. У том лимбу је изгубио не само своје културно наслеђе, већ и осећај места. Више није осећао припадност ни Индији, ни Енглеској, изгубио је могућност и половичне идентификације са светом око себе. Због изгубљене снаге и дезоријентисаности бира Анин пут. Ана, која је у његовим причама о Индији видела аспекте свог афричког живота, је сигурна у себе. Она је Африканка португалског порекла и, исто као и Вили, још рођењем раздвојена између различитих светова и тиме доживотно обележена. Разлика између ње и Вилија је у томе што Вили не жели да се врати у своју домовину јер сматра да ће се његово биће угушити тамо.

„Не знам куда идем. Само пуштам дане да пролазе. Не свиђа ми се оно што ме чека код куће. У протекле две и по године живео сам као слободан човек. Не могу тамо да се вратим. Не желим да водим такве битке” (Najpol 2004: 154).

Зато се и одлучио на одлазак у Африку са њом, али га је у Африци савладало још јаче осећање неприпадања, искорењености и туге. У Лондону је био писац Вили Сомерсет, у Африци је само „Анин Лондонац”, човек који је дошао са њом у непознату афричку земљу у којој се ближи крај колонијалне империје Португалаца. „Све време је Вили осећао да је у њему неко други, у тихом простору где је сав његов спољашњи живот пригушен” (174) и услед тог осећаја губљења тла под ногама одлучује следеће – „Не остајем овде. Одлазим. Провешћу овде коју ноћ, а затим пронаћи начин да одем” (174). Вили, парадоксално, остаје пуних 18 година у Африци, у свету у коме се, заправо, гуши, јер он нема куда да се врати.

Осећај искорењености у Африци појачава и губитак језика. Вили је морао да научи нови језик и осећао је престрављеност могућношћу губитка свог језика јер језик артикулише човеков идентитет. Губљење оригиналног језика подразумева губитак своје изворне културе и аутохтоног идентитета. Од Индије преко Лондона до Африке, Вили се константно помера са једног места на друго и губи свој матерњи језик. Образован у Лондону, он добро говори енглески и језик колонизатора сматра својим матерњим језиком. Узевши у обзир Рикерову тезу о иден-

титету¹² који се остварује у наративу, можемо разумети Вилијев страх. „Он и Ана кренули су из Саутемптона. Размишљао је о новом језику који мора да научи. Питао се да ли ће моћи да сачува свој језик. Питао се да ли ће заборавити енглески, језик својих прича” (173).

Овим цитатом протагониста показује осећај носталгије који га прожима, али исто тако и свест о ситуацији у којој се налази. Он је свестан тока времена, могућности заорава и промене простора и своје личности и то га плаши. Након 18 година доноси одлуку да напусти афрички континент јер то није његов живот, то није тле које може да разуме, да се саживи са њим и то нису људи са којима може да комуницира. Недостатак коришћења језика доводи до губљења себе, а Вили то не може и не жели да допусти.

ЗАКЉУЧАК

Лични идентитет се, према многим модерним и постмодерним теоријама, може посматрати као пролазни и променљиви резултат комуникативног разумевања међу људима, као резултат процеса у коме главну улогу игра језик. Језиком колонизатора који се наметао као доминантан ширила се и колонизаторова култура, а нестанак језика мањинских група означавао је губитак културног наслеђа истих. Зато је протагонисти важно да користи свој језик, да може да исприча своју причу до краја јер је тек оно испричано доказ да се то заиста и десило. Овај аспект нас враћа Фукоовом раду чија је еволуција довела до сазнања да је нужно промишљање „субјекта” на новом, измештенем или децентрираном месту унутар парадигме. Тако ће се субјективност конституисати кроз односе са другима, и због тога никада није аутономна, појединачна, јединствена или статична, већ релациона, хетерогена, полумљена и у процесу” (Влагојевић 2006:61). Вили Чандрен није могао сам да пронађе себе или, макар, оно што жели, већ су му били потребни они други, они другачији од њега на основу којих је он уочио разлику, али и могућност промене и унапређивања сопственог идентитета. Уочавање разлика не би смео да се схвати као неуспех, по Најполу, већ као дата могућност напретка јер ми као индивидуе нисмо зависни само до места коме припадамо, већ од међусобних релација које успостављамо. Идентитет се може схватити као ефекат дискурса.

Идентитет као ефекат дискурса је децентриран, нестабилан, дисконтинуиран и способан за преображај. Колико је тежак живот егзиланта/колонизованог зна само онај ко је пошао на пут за који се не зна како ће

12 Према Рикеру (Riker 2003: 87), идентитет је једна наративна структура и самим тим је зависна од акта говора. Питања која се тичу идентитета, као „ко сам ја?”, налазе свој одговор управо у наративу. Пол Рикер је о наративном идентитету писао у књизи *Време и прича* и тада га је дефинисао као идентитет који читаоци стварају у сусрету са текстовима које тумаче (Riker 1987: 121). Студија *Сойство као други* предлаже нешто измењен и проширен концепт наративног идентитета који подразумева лични идентитет који своје упориште проналази у самотумачењу, при чему се сопство конституише као прича.

се завршити. Сигурно је то да се неће променити само просторна категорија боравка, већ да сваки пређени километар означава и промену личности коју њена природа условљава на промену ради преживљавања. У Најполовом роману *Пола живота* очигледна је потреба за измештањем из свог културног миљеа како би Вили упознао своје право биће. Трансформациони процес кроз који је Вили морао да прође обогатио је његов дух, дао му је снагу за наставак живота, навео га је да цени и поштује свој народ, његову патњу и традицију, али му је исто тако омогућио живот ван оквира које му је његова заједница наметала. Вили се није вратио у Индију, тај живот је оставио иза себе, али је био свестан културног наслеђа који је део његовог идентитета. Сваки сусрет са Другим обогатио је његов свет новим идејама, пружио му је свест о различитости у односу на то Друго, али без присуства осећаја инфериорности који је на почетку био изражен. Сусрет са колонизаторовим светом, упознавање врлина и мана истог, рушење сопствених предрасуда, патња и радост на том путу – све то је довело до обогаћивања Вилијеве личности. Човек није непроменљива јединица, напротив, он је неко ко се непрестано изграђује, разграђује и дограђује. Човек глобализованог друштва мора да буде јединка мултикултуралног идентитета који је увек у процесу (не)настајања.

Извори

Najpol 2004: V. S. Najpol, *Pola života*, Beograd: Politika – Narodna knjiga.

Литература

- Adorno 1987: T. Adorno, *Minima moralia, Refleksije iz oštećenog života*, Sarajevo: Veselin Masleša.
- Aškroft i dr. 1989: B. Ashcroft, G. Griffiths, and H. Tiffin. *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures*. New York: Routledge.
- Baba 1994: H. Bhabha, *The location of culture*, London: Routledge.
- Baba 2000: H. Bhabha, *The Vernacular Cosmopolitan. U: Voices of the Crossing: The Impact of Britain on Writers from Asia, the Caribbean and Africa* (Dennis, F., Knan, N., eds.), London: Serpent's Tail, 133–142.
- Baba 1990: H. Bhabha, "The Third Space." *Identity: Community, Culture, Difference*. Ed. Jonathan Rutherford. London: Lawrence & Wishart, 207–21.
- Biti 2000: V. Biti, *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Gandi 1998: L. Gandhi, *Postcolonial Theory: A Critical Introduction*, St. Leonards, N.S.W: Allen & Unwin.
- Gur 1981: A. Gurr, *Writers in Exile: The Identity of Home in Modern Literature*. Sussex: The Harvester Press.
- Kliford 1992: J. Clifford, "Traveling Cultures," *Cultural Studies*. Lawrence Grossberg et al. New York: Routledge.

- Levin 1987: B. Levin, *A Perpetual Voyager / 1983. Conversations with V. S. Naipaul*. Ed. Feroza Jussawalla. Jackson: Mississippi UP, 93–98.
- Lešić 1999: Z. Lešić, *O postkolonijalnoj kritici o E. Saidu i drugima*, u: *Novi izraz*, broj 7, zima 1999, Sarajevo: P.E.N. centar BiH.
- Masi 1994: D. Massey, *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity.
- Ože 2005: M. Ože, *Nemesta*, Beograd. Politika: Narodna knjiga.
- Petković 2003: N. Petkovic, *Srednja Evropa, Zbilja-Mit-Utopija*. Rijeka: Adamić.
- Riker 2003: P. Riker, *Sopstvo kao drugi*. Međugorje: Obzor.
- Ruždi 1992: S. Rushdie, *Imaginary Homelands*, London: Penguin.
- Said 1999: E.Said, *Orijentalizam*. Zagreb: Konzor.
- Čejmbers 1994: I. Chambers, *Migrancy, Culture, Identity*. London: Routledge.
- Fanon 2008: F. Fanon, *Black skin, white masks*. London: Pluto Press.
- Hercberger 2000: H. Hertzberger, *Space and the architect, Lessons ins Architecture 2*. Rotterdam: 010 Publishers.

Nataša P. Jevđević

IDENTITY CONSTITUTION IN THE NOVEL *HALF A LIFE* BY V. S. NAIPAUL

Summary

This paper deals with the reconsideration of the concept of identity from the post-colonial studies perspective that insist on the socio-historical condition of identity. Identity is constituted through a sense of belonging to a social group that is characterized by ethnic, cultural and historical specificities, but also through diversity from the Other that is Not-Me. The novel studies the journey of William Somerset Chandran from his native India to England, Africa and Berlin, which, bringing him to conflict/encounter with other cultures, leads him to identity crisis, but also to the return to his roots, tradition and heritage of India. The return to the roots, according to Naipaul's understanding, must not be interpreted as failure, but it should be celebrated as a given option to choose, since the journey, the introduction of the new cultures, the conflict with the Other, is the way to the constitution of our identity which is not a fixed category depending exclusively on the place, yet it always has a fluid character.

Keywords. Naipaul, Willie Somerset Chandran, postcolonialism, identity, Other, hybridity, mimicry

Примљен: 11. фебруара 2018. године

Прихваћен: 21. марта 2018. године